

The inclusion of Podillya in the Russian Empire has led to characteristic changes in the primordial local culture. This is proved by the historiographical base studied. The problem has been studied by scientists from the 19th and the beginning of the 21 century. But there is no comprehensive theoretical study.

This problem is a very important today. The problem under discussion is of great interest.

In the introduction, it is of importance, and, practical value, innovation, and the methods of our study.

The aim of our research are: systematize the known information about culture in Podillya in the late eighteenth – the first part of the nineteenth century.

First of all in our work, we wanted to show that the people of the region had its own consumer culture, which differs from the Russian.

The article is addressed to professional scientists, undergraduates, postgraduates, those working in the field of history.

Key words: *historiography, culture, problem, question, author, research, Podillya.*

Отримано: 30.06.2017

УДК 069.015

С. В. Муравська

РОЛЬ МУЗЕЇВ У СПРАВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ ТА ПРИРОДНОЇ СПАДЩИНИ (на прикладі закладів вищої освіти Західної України)

Організація і проведення досліджень є одним з головних завдань музею згідно з термінологією ІСОМ. Для музеїв ВНЗ протягом століть їх існування як явища ця функція часто було визначальною, впливаючи на головний сенс їх існування, принципи створення фондів і інші моменти. Однак ХХІ століття внесло зміни в діяльність музеїв. На основі аналізу емпіричного матеріалу, зібраного протягом 2013-2017 рр. в музеях і колекціях 74 УВО Західної України автор доводить, що аксіоматичне твердження про першочерговість такого завдання є помилковим і менше 20% музеїв продовжують займатися дослідницькою роботою. Головну роль в цьому процесі відіграють музеї з глибокими традиціями, переважно мова йде про збори Львівського Національного університету ім. І. Франка, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Ужгородського Національного університету і деяких інших. Однак реалізація їх дослідницького потенціалу залежить не тільки від змісту колекції, але і від причин, які зумовили її формування колекції, активності персоналу, пріоритетності місії в очах адміністрації закладу. Зараз вузи дуже скрупульозно оцінюють ефективність своїх підрозділів. Тому колекції, які традиційно вважалися «дослідницькими», потрапляють в зону ризику, якщо не можуть відповідати таким критерієм. Вирішення цього завдання продовжує залишатися актуальною для музеїв і колекцій УВО Західній Україні, обумовлюючи необхідність їх реакції на виклики ХХІ століття.

Ключові слова: *музей, колекція, установа вищої освіти, дослідження.*

У процесі розвитку музейної справи у структурі закладів вищої освіти можна виділити окремі етапи, упродовж яких різні функції реалізовувалися з різною інтенсивністю. Дослідницька місія таких музеїв стала вершиною їхньої діяльності упродовж «золотого віку» з поч. XIX ст. до 1914 р. Проте XXI ст. обумовило повну трансформацію цього напрямку. Незважаючи на важливість, питання дослідження у музеях ЗВО досить фрагментарно висвітлювалося у доробках російської і української наукової думки і передусім стосувалося таких аспектів діяльності конкретних музеїв [1-3; 9; 18; 19]. Європейська історіографія вивчення цієї наукової проблеми є більш широкою і представляє важливі синтетичні напрацювання [21; 23-25; 27]. Однак вивчення особливостей втілення дослідницької місії музеями закладів вищої освіти Західної України, оперте на сучасний український емпіричний ґрунт, досі не ставало об'єктом наукового дослідження. Глобальні виклики, з якими стикаються музеї у постінформаційну епоху, і необхідність окреслення алгоритму їхніх дій, щоб залишитися затребуваними, тільки підсилюють актуальність статті. Її метою є проаналізувати вклад музеїв ЗВО у справу дослідження спадщини Західної України теперішньому етапі їхнього існування.

Хоча дослідження як місія фігурує у статутах та інших документах, що визначають основні напрямки діяльності абсолютної більшості музеїв на території Західної України, зазвичай ці слова не відповідають дійсності. За підрахунками автора¹, тільки 25 музеїв тією чи іншою мірою досліджують фонди, якими володіють, причому половина з них проводить цю роботу епізодично. У середньому такі музеї відвідує не більше 10 дослідників в рік, а для третини з них ця цифра коливається в межах 2-3 осіб.

Першість затребуваності із дослідницькою метою тримає гербарій ЛНУ ім. І. Франка. Його колекційний фонд нараховує понад 270 тисяч зразків, і є другим за об'ємом і науковою цінністю в Україні і входить до 30 найстаріших гербарних колекцій світу. Колекції представляють флору всіх континентів, але особливо повно документують флору Середньої і Східної Європи. За ступенем охоплення матеріалами даної території його неможливо порівнювати ні з одним гербарієм України чи колишніх країн Радянського Союзу. Серед них особливу наукову цінність і унікальність становлять понад 500 автентичних зразків, які слугують еталонами назв багатьох видів рослин світової флори і є безцінним фондом ботанічної науки. Ці зразки і колекції служать еталонною основою міжнародної номенклатури видів рослин, не маючи аналогів у світі. Щорічно з колекційними фондами працюють 25-40 спеціалістів із вітчизняних та зарубіжних наукових установ та природоохоронних організацій [14].

Фонди Зоологічного музею ЛНУ ім. І. Франка виступили базою для підготовки більше 40 статей та 6 дисертацій упродовж останніх

¹ Емпіричні дані зібрані автором в ході дослідницьких візитів музеями та колекціями 74 ЗВО семи областей Західної України: Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Волинської, Рівненської, Чернівецької та Закарпатської упродовж 2013-2017 рр.

10 років, близько півсотні дослідників опрацьовували колекції упродовж цього часу. Особливу цінність становить колекція цикад і клопів світової фауни Ернста-Фрідріха Гермара, яку збирали протягом 1810–1840 рр. і яка налічує понад 4 тис. експонатів [5, с.37; 10].

Великий дослідницький потенціал архів протоколів автопсій Музею хвороб людини ЛНМУ ім. Данила Галицького, який нараховує 85 тисяч протоколів розтинів за період 1896–2012 рр. Цю унікальну збірку завжди широко використовували в науковій роботі працівники різних кафедр університету [7]. Зібрання протоколів має величезне наукове значення передусім для статистичної розробки окремих нозологічних форм та їх груп, оскільки протокол розтину – це документ, який містить велику і найбільш точну інформацію [4, с.182]. Нині до складу Музею входить експозиція макропрепаратів (понад 2400 одиниць зберігання), колекція рисунків макро- та мікроскопічних патоморфологічних препаратів (близько 5 тис.); чимала цінна бібліотека. Крім того, окремий відділ становлять патогістологічні препарати, які зібрані упродовж 1900–1941 рр. Вони мають наклейки з діагнозами, а на деяких з них є імена професорів і лікарів, які їх досліджували; на етикетках мікропрепаратів написано місце виготовлення. Ці дані можуть бути важливим джерелом для вивчення історії медичної науки, що обумовлює гостру необхідність збереження колекції для наступних поколінь, в т.ч. шляхом переведення наявної інформації в електронний варіант, щоб унеможливити втрату в випадку форс-мажорних обставин (пожежа і т.п.). Однак упродовж тривалого часу це завдання залишається тільки в планах адміністрації ЗВО і на даний момент не реалізоване.

Активне виконання музеєм своєї дослідницької місії залежить від того, наскільки сильною в науковому плані є кафедра, члени якої сформували відповідні музейні колекції. Такий взаємозв'язок не залежить від профілю музею та однаковою мірою стосується і зоологічних, і етнографічних, і технічних музеїв. Тому, якщо порівнювати рівень дослідження колекцій геологічного музею Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки та мінералогічного музею ЛНУ імені І. Франка, останній триматиме першість.

Окремі природничі колекції містять експонати, важливі в контексті вивчення еволюції природи у світі, чим приваблюють науковців з-за кордону. Наприклад, наукова робота Nicolas Redman містить посилання на кістяк синього кита, якого автор досліджував у ЧНУ ім. Федьковича [25, р.23]; науковці з Польської академії наук регулярно працюють із колекціями Франкового університету та ін. Зоомузей УжНУ широко відомий серед орнітологів нашої та інших країн Європи також, дякуючи ексклюзивній колекції чучел хижих птахів та сов [6, с.122]. Однак за таких обставин особливо гостро на порядок денний виходить завдання належного зберігання колекцій, адже, як у приватних розмовах зауважували куратори, хоча фахівці дуже цінують збірки, умови зберігання їх дуже розчаровують, тим більше, коли мова йде про колекції національного і між-

народного значення. Твердження директора Природничого музею Університету Канзасу відносно музеїв цього профілю стосуються в т.ч. українських музеїв: «Незважаючи на ХХІ ст., природничі музеї засіли в 1800 р. Багато музеїв ще нагадують вікторіанської шафи природничої історії. Багато хто до цих пір поводить себе як ізольований острів, який зазнає генетичного дрейфу, відмовившись від сили спільноти» [22, р.611].

Загалом рівень дослідження музейної спадщини ЗВО Західної України незадовільний, в т.ч. тому що їхнє утримання вимагає чималих коштів та простору, а сучасні інформаційні технології дозволяють використовувати 3 або й 5D-зразки [8].

«Стан дослідження колекцій недостатній, бо ми готуємо спеціалістів-географів, це широка спеціалізація. Якби були діти, які б займалися вузькою проблематикою, то звичайно, вони могли б досліджувати те, що в нас тут є. Бо досліджувати породи – це не є фахово для географа. Інша річ – досліджувати палеонтологічні знахідки» [13].

До «зони ризику» не так давно потрапили археологічні музеї, коли були розформовані кафедри археології в окремих університетах. Археологічні музеї традиційно належать до сфери відповідальності викладача, який читає курс «Археологія». Ці педагоги, які зазвичай є науковими керівниками студентів під час написання курсових та дипломних робіт, формулюють теми студентських досліджень таким чином, щоб саме фонди музею були емпіричною базою їхніх робіт. Такі студенти зазвичай мають відношення до діяльності наукових гуртків при музеях, однак їхнє співвідношення із сумарною кількістю музеїв мізерне. Як і попередньому випадку, все залежить від постаті куратора збірки, його вміння зацікавити молоде покоління. Наприклад, у історико-медичному музеїв БДМУ активно функціонує науковий гурток, в якому приймають участь як школярі випускних класів, місцевого ліцею, так і студенти ЗВО. Але існує великий ризик, що в міру зміни персоналу активне функціонування гуртка буде в минулому [11].

Чим більше музей є «дітищем» куратора, а фонди накопичені за його безпосередньої участі, тим активніше він працює над тим, щоб наступні покоління дослідників під його керівництвом або він сам вводили наявну інформацію в науковий обіг. Це показують приклади археологічного музею СНУ ім. Л. Українки, створеного ще у 1977 р. завдяки ініціативі М. Кучинка [12] або музею історії Львівського кооперативного коледжу економіки і права, формування якого було здійснено Л. Баб'як [14]. Однак доля особливо останнього музею викликає занепокоєння з огляду на фактичну відсутність куратора збірки, оскільки Л. Баб'як відійшла від справ, а зміна не призначена. Вказаний випадок, який насправді непоодинокий, вкотре підтверджує тезу про нестабільний статус музеїв і залежність їхньої долі (набагато більше, ніж у випадку державних музеїв) від постаті завідувача збіркою.

Особливості використання музеїв напряму пов'язані із причинами створення. Якщо відкриття «храму муз» було обумовлене

необхідністю окреслити статус нагромаджених фондів, то питання їхнього дослідження – одне із головних, а часто першочергове. Натомість коли спочатку з'явилася (чи – в гіршому випадку – була нав'язана згори адміністрацією) ідея про створення музею, під яку в терміновому порядку накопичувалися фонди, то дослідження як місія не буде належати до переліку пріоритетів.

Крім того, одним із основоположним чинників, який впливає на результативність дослідницької роботи в стінах музею є візія про місію останнього в очах кураторів та адміністрації. Якщо дирекція ЗВО вважає, що дослідження – одне із основних завдань музею, у відповідному руслі вона буде скеровувати політику підрозділу і музей має шанси стати дослідницькою коміркою навчального закладу. Однак традиційно завдання подібного роду ставляться перед музеями «першого покоління», а у глобальному контексті зміни місії музеїв від дослідження та навчання до PR-зв'язків ця функція відходить на другий, а часто і третій план.

Для колекцій, покликаних відображувати історію науки, або «другого покоління», питання падіння масштабів використання матеріалів для дослідження ніколи не стояло, бо така місія там ніколи масштабно не була розвинута. Проблема стосується як українського, так і європейського, і американського контексту [24, р.133]. Збірки рідко використовуються студентами, викладачами і дослідниками – активізація відбувається хіба у випадку підготовки певних матеріалів до річниць ЗВО або іншої ювілейної дати. Найчастіше це трапляється в університах із багаторічними традиціями, де існують свої наукові школи. Наприклад, музей історії ЛНУ ім. І. Франка став осередком зборів авторського колективу Енциклопедії Львівського університету, яка вийшла упродовж 2011-2014 рр. [20]. Такі дії є епізодичні, хоча музей історичного профілю в університеті здатний виступати окремим осередком досліджень, котрі можуть бути спрямовані не тільки на висвітлення історії заснування та подальшого розвитку відповідного ЗВО, а й на вивчення тих галузей професійної діяльності, які є профільними для організації навчання [16, с.320].

Ніша, яку мали б заповнити музеї історії більш активно – організовувати роботу з метою вивчення, аналізу та узагальнення унікального досвіду, який накопичується викладачами вищої школи регіону, представлених основних етапів розвитку освітньої сфери краю, оприлюдненні наукових розробок [1]. Практика показала, що лише життя окремої особистості взяте в поєднанні з подіями в науці та соціально-політичними обставинами в країні може розкрити особливості та логіку її творчості, а також значення діяльності.

Одним із яскравих прикладів реалізації дослідницької місії є Народний музей «Освіта Прикарпаття» ПНУ ім. В. Стефаника. Завдяки збиральницькій роботі різних поколінь працівників музею було сформовано солідну колекцію, в т.ч. документи, шкільні підручники і свідоцтва кінця XVIII – поч. XX ст., шкільну парту початку XX ст. та ін. [18, с.3]. Зараз музей є центром досліджень з історії

педагогіки краю, причому мова йде як про науково-педагогічних працівників ЗВО, так і місцевих вчителів чи в цілому осіб, які цікавляться історією регіону. Незважаючи на потужне реноме закладу в регіоні, у 2011 р. музей з головного корпусу перенесли в інше приміщення, де довелося наново формувати експозицію, через зміну місця дислокації знизився потік відвідувачів, оскільки теперішня адреса є більш периферійною порівняно із попередньою.

Відомо, що науково-дослідна діяльність університетських музеїв (як і «храмів муз» взагалі) складається із профільних та музеєзнавчих пошуків. Наукові дослідження в рамках профільних для музею наук, судячи із наявного джерельного матеріалу, – більш-менш типове явище. Принаймні вищенаведені міркування в українському контексті стосуються саме цього напрямку досліджень. Щодо власне музеєзнавчих досліджень, то вони в набагато гіршому стані. Такі напрямки, як розробка наукової концепції музею, дослідження в галузі комплектування, охорони і зберігання фондів, наукове проектування експозицій і виставок, дослідження в галузі музейної комунікації, вивчення історії та історіографії музейної справи практично не розвиваються.

Аналізуючи свою місію, в т.ч. дослідницьку, українські музеї ЗВО мають враховувати світові тенденції розвитку. Австралійська дослідниця В. Мак вказує, що традиційне окреслення функції значно змінилося упродовж останніх 30-40 рр. І якщо ця трансформація тільки частково правильна відносно природничих музеїв, то більш-менш абсолютна щодо музеїв інших профільів. Адже тепер акцент у «храмах муз» робиться не на дослідженні і публікаціях, а презентації знань про природу шляхом організації виставок та різноманітних просвітницьких заходів. Колекції вже не так активно використовуються в навчальному процесі і викладачами для забезпечення їхніх наукових інтересів. Зрозуміло, що робота музею базується на дослідженнях і хороший куратор є дослідником; організувати солідну виставку і створити каталог до неї неможливо без його прискіпливої роботи. Одна нині більш відчутна потреба у вмілому куратору-менеджеру, а не науковцю. Адже музей є передусім музеєм, а вже потім дослідницьким центром [25]. Природничі музеї у своїй діяльності зараз стикаються з численними проблемами, однак тільки стратегічне планування і співпраця із громадого дозволять вирішити їх [28, p.118].

Шляхи виходу із кризи для музеїв можуть бути різними, наприклад, залучення музею до програм підготовки музейних працівників у ЗВО Натомість для музеїв природничого профілю, з якими традиційно асоціюється дослідницька функція, просто необхідно визначитися зі своїм майбутнім. Вони повинні розширити доступ до своїх колекцій, зробити їх відкритими для суспільства, каталогізувати та описати; перетворити інформацію про біологічне різноманіття планети в наукове знання, корисне для суспільства; залучати громадськість до цих знань, сприяючи становленню спільноти, свідомої біологічного різноманіття нашої планети; від обсерваторій, які спостерігають за життям на Землі,

їм потрібно перейти до нового статусу – розпорядників майбутнього планети [22, р.611].

Таким чином, дослідження як функція музеїв ЗВО зазнала трансформації упродовж останніх 30 років. Більш-менш повноцінно вона реалізується у музеях з багатолітньою історією – Франкового університету, ЧНУ ім. Ю. Федьковича, УжНУ та деяких інших – хоча уявлення про масштаби цього процесу великою мірою стереотипні. Однак реалізація дослідницького потенціалу залежить не тільки від його змісту, але й від причин, які обумовили формування колекції, постаті куратора збірки, пріоритетності місії в очах адміністрації закладу. Зараз вищі школи дуже скрупульозно оцінюють свої підрозділи з точки зору їхньої ефективності. Тому колекції, які традиційно вважалися «дослідницькими», потрапляють у зону ризику, якщо не можуть показати свою ефективність. Вирішення цього завдання продовжує залишатися актуальним для музеїв та колекцій ЗВО Західної України, обумовлюючи необхідність їхньої реакції на виклики ХХІ ст.

Список використаних джерел та літератури:

1. Астахова К. Біографічна складова в історії вітчизняної освіти: можливості університетського музею (досвід ХГУ «НУА») // *Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (6-7 жовтня 2011 р., м. Київ). Ніжин: «Ферокол», 2012. С. 25-26.
2. Белоусова Н. Музеи в системе высшего образования Западной Сибири: автореф. дис. ... канд. культурологи. Кемерово, 2009. URL: <http://www.kemguki.ru/images/stories/nauka/avtoreferat/beloysova.pdf>, 2.02.2012.
3. Бурлыккина М. История музеев высших учебных заведений дореволюционной России (1724-1917): дис. ... доктора культурологии, 24.00.03 «Музееведение, консервация и реставрация историко-культурных объектов»; Санкт-Петербургский государственный университет культуры и искусств. Санкт-Петербург, 2001.
4. Зербино Д. Уникальное собрание медицинских документов // *Итоги и перспективы исследований по истории медицины* / ред. М.И. Барсуков. Кишинев: Штинца, 1973. С. 182.
5. Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України / за ред. Й.В. Царика; Ігор Шидловський. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 112 с.
6. Крон А., Луговой О., Зізда Ю. Зоологічний музей Ужгородського національного університету як освітньо-наукова база // *Зоологічні колекції та музеї: збірник наукових праць*. Київ, 2014. С. 121–124.
7. Музей хвороб людини. URL: www.meduniv.lviv.ua/files/pidrozd/klinpatolog/muzej_hvorob_lyudyny.doc
8. Муравська С. Музеї вищих навчальних закладів України як дослідні установи: проблеми та специфіка // *Збереження і дослідження історико-культурної спадщини у музейних зібраннях: історичні, мистецтвознавчі та музеологічні аспекти діяльності: Міжнародна наукова конференція* (26-28 вересня 2013 року, м. Львів).
9. Назипова Г. Казанский университет и музеи: проблема культурного взаимодействия (XIX – начало XX вв.): автореф. дис. ... доктора исторических наук. Казань, 2009. URL: <http://www.dslib.net/istoria-otechestva/nazipova.html> (02.02.2012).

10. Особистий архів автора. Інтерв'ю із завідувачем Зоологічного музею ЛНУ ім. І. Франка І. Шидловським від 30.09.2013 р.
11. Особистий архів автора. Інтерв'ю із директором історико-медичного музею БДМУ В.І Білоусом від 29.01.2014 р.
12. Особистий архів автора. Інтерв'ю із завідувачем Археологічного музею СНУ ім. Л. Українки М. Кучинком від 21.01. 2014 р.
13. Особистий архів автора. Інтерв'ю із куратором Геологічного музею географічного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка П.М. Дем'янчуком від 28.01.2014 р.
14. Особистий архів автора. Інтерв'ю із куратором Музею історії Львівського кооперативного коледжу економіки і права Л. Баб'як від 24.03.2015 р.
15. Паспорт наукового об'єкту, що становить національне надбання України «Гербарій Львівського національного університету імені Івана Франка». Львів, 2005. С.3-5.
16. Перцов С. Університетський музей як центр історичних досліджень // *Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (6-7 жовтня 2011 р., м. Київ). Ніжин: Ферокол, 2012. С. 320.
17. Самойленко А.Г. Учебные музеи Национального университета имени Тараса Шевченко: феномен культурьйи науки. URL: <http://museology-spb.narod.ru/bibr.html> (12.10.2017 р.).
18. Угорчак Ю., Гаврилів Б. Музей освіти Прикарпаття. Путівник. Івано-Франківськ: Горицвіт, 2007. 36 с.
19. Університетські музеї: європейський досвід та українська практика: матеріали конференції (Київ, 6-7 жовтня 2011 р.). Ніжин, 2012. 314 с.
20. *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. /* видавнича рада: І.О. Вакарчук (голова) та ін. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. Т. I: А-К. 716 с.; Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. Т. II: Л-Я. 764 с.
21. King L. University Museums in the 21th century – Opening Address // *Managing university museums: education and skills, Organisation for economic cooperation and development*. Paris. P. 21-28.
22. Krishtalka L., Humphrey Ph.S. Can Natural History Museums Capture the Future? // *Bio Science*. July 2000. Vol. 50. No. 7. P. 611.
23. Lourenco M. Are university museums and collections still meaningful? Outline of a research project // *Proceedings of the First Conference of the International Committee of ICOM for University Museums and Collections (UMAC)* (Barcelona, 2-4 July 2001). P. 51-61.
24. Lourenco M. Between two worlds: the distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe: PhD thesis. Conservatoire National des Arts etMetiers, Paris, 2005. 465 p. URL: <http://webpages.fc.ul.pt/~mclourenco/chapters/MCL2005.pdf> (02.02.2017).
25. Mack V. The Dual Role of University Museums: Its Influence on Management // *Managing university museums: education and skills / M. Kelly* (ed.); OECD. Paris, 2001. P. 29-37.
26. Redman Nicolas. Whale's Bones of the Nordic countries, Central and Eastern Europe. Teddington: Redman Publishing, 2013. P. 23.
27. Soubiran S. What makes scientific communities think the preservation of their heritage is important? // *University Museums and Collections Journal*. Volume 1. 2008. P. 5-12.
28. Tirell P.B. Strategic planning and action for success in a university museum of natural history // *Managing university museums: education and skills / M. Kelly* (ed.); OECD. Paris, 2001. P. 105-118.

Светлана Васильевна Муравская

Роль музеев в деле исследования историко-культурного и природного наследия (на примере вузов Западной Украины)

Организация и проведение исследований является одним из главных задач музея согласно терминологии ИСОМ. Для музеев ВУЗов на протяжении столетий их существования как явления эта функция часто было определяющей, влияя на главный смысл их существования, принципы создания фондов и другие моменты. Однако XXI век внес изменения в деятельность музеев. На основе анализа эмпирического материала, собранного в течение 2013-2017 гг. в музеях и коллекциях 74 УВО Западной Украины автор доказывает, что аксиоматическое утверждение о первоочередности такой задачи является ошибочным и менее 20% музеев продолжают заниматься исследовательской работой. Главную роль в этом процессе играют музеи с глубокими традициями, преимущественно речь идет об собраниях Львовского национального университета им. И. Франко, Черновицкого национального университета им. Ю. Федьковича, Ужгородского национального университета и некоторых других. Однако реализация их исследовательского потенциала зависит не только от содержания коллекции, но и от причин, которые обусловили ее формирование коллекции, активности персонала, приоритетности миссии в глазах администрации заведения. Сейчас вузы очень скрупулезно оценивают эффективность своих подразделений. Поэтому коллекции, которые традиционно считались «исследовательскими», попадают в зону риска, если не могут соответствовать такому критерию. Решение этой задачи продолжает оставаться актуальной для музеев и коллекций УВО Западной Украине, обуславливая необходимость их реакции на вызовы XXI века.

Ключевые слова: музей, коллекция, учреждение высшего образования, исследования.

Svitlana V. Muravska

The role of museums in the research of historical, cultural and natural heritage (on the example of higher educational establishments of Western Ukraine)

Organization and conducting of research is one of the main tasks for the museum in accordance with the International Council of Museums definition. This function has often determined the general meaning of such «temples of muses» existence, the principles of their fund-formation and other moments. However, the big changes in the museum activities of museums have happened in the XXI century. Based on the analysis of empirical material gathered in museums and collections of 74 HEE on Western Ukraine during 2013-2017, the author argues the axiomatic assertion about the priority of such a task is erroneous one and less than 20% of them museums continue to be engaged in the research work.

The main role in this process is played by museums with deep traditions, mostly Ivan Franko National University of Lviv, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Uzhgorod National University and some others. However, the realization of their research potential depends not only on the collection content, but also on the reasons of formation, staff activity, the priority of the according the administration of HEE. Now the universities are very scrupulous ones about the effectiveness of their units. Therefore, collections that have traditionally been considered as

“research”, fall into the risk zone, if they can't meet this criterion. The solution of this task continues to be relevant for museums and collections of Western Ukraine, causing the need for their response to the challenges of the 21st century.

Key words: museum, collection, higher educational establishment, research.

Отримано: 30.10.2017

УДК 338.483.12:728.81(477.43)

В. С. Поліщук

ВІДНОВЛЕННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК ФОРТИФІКАЦІЙНОЇ АРХІТЕКТУРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Автор статті звертає увагу на те, що Хмельницька область багата на пам'ятки фортифікаційної архітектури, в якій вагоме місце становлять замкові комплекси. Саме дані комплекси викликають велику зацікавленість як в співвітчизників, так і далеко за межами України.

Одночасно автор підкреслює, що переважна більшість фортифікаційних споруд, які є на теренах області знаходяться в занедбаному стані, мають низький технічний рівень.

Автор статті заострює увагу на необхідності відновлення і збереження пам'яток фортифікаційної архітектури, які є могутнім засобом зацікавленості туристів. В зв'язку він пропонує включати їх в інфраструктуру музейної експозиції, оскільки це є прийнятним і до напівзруйнованих замкових комплексів і тих, що збереглися у вигляді фрагментів, руїн.

Викликає певний інтерес зміст статті твердженням автора про те, що відновлення історичних пам'яток способом їх реставрації не є єдиним, що більш ефективним методом їх збереження є пристосування архітектурних споруд до сучасних потреб.

В статті наголошується думка про необхідність створення автономних музейних комплексів історичного, історико-краєзнавчого, художнього профілів.

Автор робить висновок про те, що тільки весь комплекс цих організаційних заходів і дій, направлених на технічне відновлення і збереження об'єктів, сприятиме в найбільшій мірі збереженню історичних пам'яток фортифікаційної архітектури і послужить великим стимулом для поціновувачів старовини, тобто туристів.

Ключові слова: архітектура, комплекси, відновлення, збереження, стан, засоби, реставрація, пам'ятки, пристосування.

Розглядаючи історичні пам'ятки, які є на території Хмельницької області, можна зробити висновок про те, що найбільш вагоме місце в них посідають фортифікаційні споруди, а саме: замкові комплекси. Саме вони в найбільшій мірі приваблюють туристів і викликають певний інтерес як у співвітчизників, так і далеко за межами України.

На території Хмельницької області нараховується 14 фортифікаційних споруд, з яких 12 об'єктів становлять замки і замкові